

Arhitektura Krasa: Jadran od Italije do Grčke i Crno more do Sredozemlja

Sažetak

Franz Hohenwart definirao je Krašku regiju (sa svom kraškom tipologijom) kao područje između ruba Padske nizine i grčkih otoka: od slovenskoga Krasa, Istre, Dalmacije s otocima Hvarom i Korčulom te zaleđem Dubrovnika (Konavle), sve do grčkoga otoka Zakinta, uključujući Hercegovinu, Crnu Goru i Albaniju. To područje pokriva cijelu istočnu obalu Jadrana.

Kamen je bio osnovni građevni materijal, pogotovo zbog toga što je kultura arhitekture počivala na sustavu suhozidne gradnje. Sve su konstrukcije morale biti izgrađene promišljeno i pažljivo jer nisu imale veziva. Pri konstrukciji je nepravne kupole uporaba kvadratnoga korijena iz 3 neophodna zbog postizanja konstrukcijske i ekonomske čvrstine.

Kvadratni korijen iz 3 (prema Pitagori: kod pravokutnoga je trokuta kvadrat nad hipotenuzom jednak zbroju kvadrata nad katetama) poznat je u matematici, a naši su preci rabili pojednostavljenu metodu koristeći tri štapa jednakih dužina. Tri jednake dužine mogu sastaviti samo jednakostraničan trokut. Najvažnija je visina trokuta; veća visina znači više materijala, više rada i manje učinkovita grijanja. Niža konstrukcija znači manju čvrstinu pa se takve konstrukcije više i ne mogu pronaći: sve su se tijekom vremena urušile.

Konstrukcijski princip suhozida zahtijeva preklapanje u dužinskim i nadvisivanje u prostornim postavkama. Preklapanje zatvara vertikalni rascjep između dva elementa, zatvarajući prazan prostor za ispuštanje vode te služi kao protuteža. Nadvisivanje gornjih slojeva preko donjih omogućuje nepravu kupolu, koja predstavlja i uporabljiv prostor. U poprečnome se presjeku mogu vidjeti tri sastavnice: konstrukcija (kosi svod), vanjski plašt i ispuna, za koju se rabi otpadni materijal, drobljenac.

Kamena suhozidna arhitektura u svojoj je osnovi različita na području Italije, Slovenije, Hrvatske i Grčke: ne u samoj konstrukciji pri korištenju kosoga svoda, nego u vanjskome obliku i djelomično u uporabi. *Hiška* je građena kao zaklon pastirima (Kras ima izrazito oštru klimu s vrlo hladnim jutrima), ali bunja se, na primjer, sastoji od više prostorija pa su prednje služile ljudima, a one najdublje (i najmanje) za smještaj stoke. Grčki je *tholos* također služio kao štala za stoku.

Hiška postoji i u Italiji i u Sloveniji, kažu u Istri, komarda na Krku, bunja u Dalmaciji i na njezinim otocima, vrtujak i toreta su na Korčuli, kućarica u Konavlima kraj Dubrovnika. To su različite građevine od jednakoga materijala i jednake gradnje. Zajedničke su narodima koji se razlikuju u jeziku, politici i povijesti.

Pritom je najzanimljivija horizontalna poveznica između Šuplje gromile s kavkaskim i talijanskim sakralnim objektima s postupnim konzolnim načinom gradnje, koja se s okomicom križa u Šibeniku u Hrvatskoj. Predstavlja li taj križ i vremensku poveznicu?